

Bir Değer Aracı Olarak BİLGİ

Disiplinlerarası Güncel Yaklaşımlar

Editörler

Dr. Yunus Özcan

Dr. Gencay Karakaya

YAZARLAR

Ali Altuğ Biçer | Ali Kürşat Sak

Arifener Güngör | Ayfer Genç Yılmaz

Ayşegül Elif Çaycı | Berk Çaycı

Duygu Celayir | Faruk Yazar

Huzeyfe Zahit Atan | Lütfü Çakır

Mahmut Sami Güngör | Mahmut Esad Ergin

Mehmet Sağlam | Murat Can Gökdemir

Neslihan Arıcı Özcan | Mustafa Ilıcalı

Nihan Yavuz | Oğuz Demir

Şükrü Mete Tepegöz | Tolga Ala

Ümmüğülsüm Zor | Vildan Merve Yılmaz

Yunus Özcan | Yusuf Artar

Yusuf Tuna | Didem Zeynep Beyazıt

Zeynep Çelik Gülseven

Bir Değer Aracı Olarak BİLGİ - Disiplinler Arası Güncel Yaklaşımlar

Editörler: Dr. Yunus Özcan, Dr. Gencay Karakaya

Bilimsel Eserler No. : ????
ISBN : ????
Basım Sayısı : 1. Basım, Ağustos 2019

© Copyright 2019, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Atalay Matbaacılık / Sertifika No.: 15689-
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Özcan, Yunus., Karakaya, Gencay.

Bir Değer Aracı Olarak BİLGİ - Disiplinler arası Güncel Yaklaşımlar / Yunus Özcan, Gencay Karakaya

1. Basım. XIV + 322 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN:

1. Bilgi 2. Bilgi Çağı 3. Katma Değer

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - www.atlaskitap.com - **Bilgi:** esatis@nobelkitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Ana Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, Başarı Dağıtım, D&R mağazaları, Dost Dağıtım, Güneş Dağıtım, Kitapsan, Nezh Kitabeleri, Prefix, Remzi Kitabeleri, TveK Mağazaları

ÖN SÖZ

“Bilgi” çağlar boyunca bireylerin, toplumların hatta ulusların evrimlerini tamamlarken en etkili tetikleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde küreselleşmenin getirdiği en büyük avantajlardan biri olan bilginin özgürleşmesi tüm alanda değişimi yaratmaktadır.

Bilginin kullanımı ile ilgili hem teoride hem uygulamada birçok farklılıklar yaşanmakta, her alanda buluş ve yenilikler hayatımıza girmektedir. Küreselleşmenin en önemli konularından biri olan “sürdürülebilir rekabet edilebilirlik” bilginin her alanda doğru kullanımı ile mümkündür. Hangi açıdan ele alınırsa alınsın, bilginin yaygınlaşması ile teknolojik gelişmeler, yenilikler öncelikle makro düzeyde toplumları etkilemekte, bunun uzantısı olarak ta mikro düzeyde bugün bireylerin hayatlarına yön vermekte kullanılmaktadır.

Bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması, her anlamda bilgi akışını hızlandırmış, zaman, mekân ve mesafe yapılarını değiştirmiş, kültürleşme sürecine ivme kazandırarak küresel değerlerden oluşan aynı bilgi dünyasında yaşayan tek dünya felsefesinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hâlen devam eden bu süreç, bireyden toplumlara kadar her kesimi ilgilendirdiği için “bilgi” üzerinde durulması gereken bir olgudur. Gelecekte başarının yönü; bireyin, işletmelerin veya toplumun bilgiyi üretme ve kullanmadaki etkinliğine bağlı olarak belirlenecektir.

Bilgi toplumunda, bireylerin yaratıcı, sorgulayıcı, düşünen ve üretebilen insanlar olmaları gerekir. Her alanda bilginin kullanımı ile toplumundaki roller değişmektedir. Bilgi çağının uzantısı yaratıcı ve yenilikçi bireylerden oluşan toplumların yeni bilgi çağının başlatması ile rekabetin yapısı değişmiştir. Artık bilginin doğrudan bireye aktarılması değil, bireyin gerek duyduğu bilgilere nasıl ve hangi yollara ulaşacağı konusu önemsenmektedir.

Uzun süredir birlikte çalıştığım, Dr. Gencay Karakaya ve Dr. Yunus Özcan editörlüğünde hazırlanan bu çalışmada, son yıllarda oldukça ilgi çeken “bilgi” kavramı farklı disiplinlerce ele alınması bakımından büyük önem teşkil etmektedir. Geleceğin dünyasını yönetecek olanlar bilgiyi kullanmayı seçen, doğru yöneten bireylerden oluşan topluluklar olacaktır. Eserin konu ile ilgilenen profesyonellere ve akademisyenlere aynı zamanda öğrencilere büyük katkı sağlayacağını düşündüğümü ifade eder, çalışmalarını için yazarları kutlar, başarılarının devamını dilerim.

Prof. Dr. Figen Yıldırım

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
Bilginin Dönüşümü ve Bağımsız Denetim.....	1
Ali Altuğ Biçer	
Büyük Veri Çağında Bilgi: Kısa Bir Giriş.....	13
Ali Kürşat Sak	
Hisse Senedi Piyasaları Arasında Bilgi Yayılımı Üzerine Bir Değerlendirme.....	27
Arifnur Güngör	
Bilgi ve Güvenlik: Bilgi Çağında Devletin Değişen Rolü?.....	41
Ayfer Genç Yılmaz	
Bilgi Çağında Medya ve Toplum İlişkisi.....	57
Ayşegül Elif Çaycı	
Bilgi Kaynağı Olarak Sosyal Medya Kullanımı ve Bilgi Güvenilirliği.....	67
Berk Çaycı	
Finansal Raporlamada Bilginin Güvenilirliği: Kurumsal Yönetim Kapsamında Bir Değerlendirme.....	79
Duygu Celayir	
Ulaştırmanın Kent ve Halk Sağlığına Etkisi: Bilgiden Pratiğe Bilimsel Göstergeler.....	99
Mahmut Esad Ergin-Mustafa İlcalı	
İnterdisipliner Bir Yaklaşımla Enformasyon Yönetimi ve Kriz Kamu Diplomasisi.....	109
Faruk Yazar	
Katılım Bankacılığı Standartlarında Bilgi Farklılıkları: Türkiye Örneği.....	127
Huzeyfe Zahit Atan	

Veri Yığınınından Bilgiye: Sosyal Bilimciler İçin Makine Öğrenmesine Giriş.....	139
Mahmut Sami Güngör-Vildan Merve Yılmaz	
Bilgi Çağında Değişen Tüketici Davranışları ve Pazarlama İletişimi Yönetimi.....	153
Mehmet Sağlam	
Bilgi Bombardımanı ve Psikolojik Etkileri.....	171
Neslihan Arıcı Özcan	
Geçmişten Günümüze Bilgi İşçiliği	179
Nihan Yavuz	
Bilgi Ekonomisi Altyapısı ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar	193
Oğuz Demir	
Hile Denetimi Açısından Finansal Tablolarda Bilgi Güvenirliği	203
Şükrü Mete Tepegöz	
Stratejik Yönetim Muhasebesi Araştırmalarında Bilgi Yönetimi: Örnek Olay Yönteminde Veri Toplama Teknikleri.....	215
Tolga Ala	
Muhasebe Bilgi Sisteminde Bilgi Kalitesi: Bir Neden-Sonuç Önerisi.....	231
Ümmügülsüm Zor	
Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşmada Otomatik Bilgi Değişiminin Rolü ve Önemi	247
Yusuf Artar	
Bilgi Ekonomisi ve İstihdam	259
Yusuf Tuna-Yunus Özcan	
Reklamda Bilgi Olgusu: Kavramsal Bir İnceleme	273
Didem Zeynep Beyazıt	
4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda Bilgi Verme Yükümlüsü	291
Zeynep Çelik Gülseven	

VERGİ KONULARINDA KARŞILIKLI İDARİ YARDIMLAŞMADA OTOMATİK BİLGİ DEĞİŞİMİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Yusuf Artar

Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, küreselleşen dünyada sermayenin daha kolay şekilde hareket etmesini sağlamıştır. Mükellefler de daha az vergi ödemek ve dolayısıyla daha fazla kâr elde etmek amacıyla vergi planlaması yoluyla vergiden kaçınmaya başlamıştır. Diğer taraftan günümüzde bu ve buna benzer sebeplerden dolayı ülkelerin vergi kaybı önemli oranda artmıştır. Ayrıca bu durum, terörün finansmanı ve suç gelirlerinin aklanması ile mücadeleyi de olumsuz etkilemiştir. Bunun üzerine Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (*Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*) başta olmak üzere birçok uluslararası kurum ve kuruluş, zararlı vergi uygulamalarının önüne geçilmesi amacıyla çalışmalara başlamıştır. OECD ve Avrupa Konseyi tarafından ortaya konulan “Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi”, konuya yönelik önemli bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. Bu sözleşmeyle birlikte gerçekleştirilecek idari yardım; sözleşmeye taraf ülkeler arasında bilgi değişimi, eşzamanlı vergi incelemeleri, yurt dışı vergi incelemeleri ile tahsilatta yardımlaşma ve belgelerin tebliğini içermektedir. Günümüzde bu sözleşmeye imza atan ülke sayısı -Türkiye de **dâhil** olmak üzere- yüz otuza yaklaşmıştır.

Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'nin en önemli konularından biri bilgi değişimidir. Sözleşmeye göre taraf ülkelerin vergi idareleri; talep üzerine, otomatik ve kendiliğinden olmak üzere üç yöntemle bilgi değişiminde bulunabilecektir. Bu yöntemler arasında özellikle Sözleşme'nin 6'ncı maddesinde düzenlenmiş olan otomatik bilgi değişimi bu çalışmanın konusu olup, çalışmada vergi konularında karşılıklı idari yardımlaşmada otomatik bilgi değişiminin rolü ve önemi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

GİRİŞ

Küreselleşme ve bunun sonucunda sermayenin mobilitesinin artması nedeniyle ülkeler açısından vergi konularında önemli sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durumdan istifade eden mükellefler, daha az vergi ödemek ve dolayısıyla daha fazla kâr elde etmek amacıyla vergi planlaması yoluyla vergiden kaçınmaya çalışmaktadır. Geçmişte bu kaçınma, önemli oranda “vergi kaçakçılığı” içerisinde yer alan muhasebe hileleri yoluyla gerçekleştirilmiştir. Günümüzde ise illegal olmayan uygulamaların kişiler tarafından bilinçli şekilde ve profesyonelce uygulanması sayesinde söz konusu kaçınma, önemli oranda yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla gerçekleştirilmektedir (Artar, 2016, s. 36). Zira “vergi kaçakçılığı” (*tax evasion*), vergi ile yükümlülüklerin vergi kanunlarına aykırı olarak kısmen veya tamamen yerine getirilmemesi olarak tanımlanmakta iken “vergiden kaçınma” (*tax avoidance*) ise vergi kanunlarına aykırı hareket etmeksizin bireylerin vergi mükellefiyetinden kurtulması ve hazinenin vergi kaybına uğraması anlamına gelmektedir. Dikkat edileceği üzere vergi kaçakçılığı yasa dışı bir davranışken, vergiden kaçınma yasalar çerçevesinde yasa boşluklarından yararlanmanın bir sonucunu ifade etmektedir (Artar, 2013, s. 111).

Vergiden kaçınma yoluyla gerçekleştirilen vergi planlaması, kişilerin ödeyecekleri vergi yükünü azaltmak amacıyla, ülkelerin vergi sistemlerinde yer alan muafiyet, indirim, istisna, teşvik ve ayrıcalıklardan en üst seviyede yararlanmak için yaptıkları eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2018, s. 94). Bir diğer tanıma göre vergi planlaması, bir mükellefin bir takvim yılında minimum vergi ödemeyi mümkün kılacak veya maksimum vergi avantajı elde edecek şekilde, bilinçli ve ihtiyatlı olarak planlanan, bugüne ve geleceğe yönelik olarak tahmin edilen faaliyetler, düzenlemeler ve araştırma gayretleridir (Bahçe ve Gümüş, 2017, s. 2).

Öte yandan bu durum, ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasını beraberinde getirmiştir. Buna ek olarak terörün finansmanı ve suç gelirlerinin aklanması ile mücadelede zorluklar yaşanmaya başlamıştır. Bunun üzerine öncelikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından 18/03/2010 tarihinde Yabancı Hesaplar Vergi Uyum Yasası (*Foreign Accounts Tax Compliance Act, FATCA*) kabul edilmiştir. Bu yasa ile ABD’lilerin beyan dışı bıraktıkları gelirlerinin tespit edilebilmesi amacıyla ABD mukimi olmayan finansal kuruluşlara bir kısım yükümlülükler getirilmiş, bu yükümlülüklere uyulmaması durumunda ise uyumsuz sayılan finansal kuruluşlara Amerikan kaynaklı gelirlerden yapılan ödemelerden %30 oranında stopaj yapılması öngörülmüştür. ABD tarafından söz konusu yasal düzenlemeden hareketle otomatik bilgi değişimi yapılmasına yönelik olarak farklı ülke politikaları ve hukuk sistemleri gözetilerek farklı anlaşma modelleri geliştirilmiştir.

Bunlar; taraf ülkeler arasında otomatik bilgi değişimi yapılmasını öngören “Hükümetlerarası Anlaşma” (Model I) ile anlaşmaya taraf ülkelerin kendi ülkelerindeki finansal kuruluşlarının otomatik bilgi değişimi için doğrudan Amerikan Gelir İdaresi (*Internal Revenue Service, IRS*) ile anlaşma yapmalarını, yetkili makamlarının ise ABD ile talep üzerine bilgi değişimini öngören “İşbirliği Anlaşması”dır (Model II). Bu kapsamda, aralarında OECD ve Avrupa Birliği (AB)’ne üye devletler ile G-20 ülkelerinin tamamına yakınının da bulunduğu 100’den fazla ülke, ABD ile otomatik bilgi değişimi konusunda uluslararası anlaşma akdedilmesi yoluna gitmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2019).

Konuya yönelik önemli olan bir diğer çalışma ise OECD ve Avrupa Konseyi tarafından 2011 yılında imzaya açılan “Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi”dir. Temelleri 1988 yılında atılan bu sözleşmeyle, taraf ülkelerin birbirleriyle yapacakları bilgi değişimi ile vergiden kaçınmanın önlenmesi amaçlanmıştır (Doğrusöz, 2017). Sözleşme, bir taraftan vergi mükelleflerinin temel haklarına saygı duyarken, diğer taraftan ulusal vergi kanunlarının daha iyi işlemesi için uluslararası işbirliğini kolaylaştırma amacı gütmektedir. Bu sözleşmeyle birlikte gerçekleştirilecek idari yardım konuları; sözleşmeye taraf ülkeler arasında bilgi değişimi, eşzamanlı vergi incelemeleri, yurt dışı vergi incelemeleri ile tahsilatta yardımlaşma ve belgelerin tebligatıdır. 13/06/2019 tarihi itibarıyla bu sözleşmeye imza atan ülke sayısı -Türkiye de **dâhil** olmak üzere- 129’a ulaşmıştır (OECD, 2019a).

Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi’nin en önemli konularından biri olan bilgi değişimi; talep üzerine, kendiliğinden ve otomatik olmak üzere üç yöntemle gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemler arasında özellikle Sözleşme’nin 6’ncı maddesinde düzenlenmiş olan otomatik bilgi değişiminin rolü ve önemi bu çalışmanın konusu olup, konuya ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıdaki bölümlerde yer almaktadır.

1. Bilgi Değişiminin Tanımı, Özellikleri ve Türleri

Ülkelerin vergi kaybını en aza indirgeyerek vergi gelirlerini artırması amacıyla diğer ülkelerle karşılıklı idari yardımlaşma kapsamında önemli bir yöntem olarak ortaya çıkan “bilgi değişimi” kavramı en genel ifadeyle, vergi kaçakçılığı ile vergiden kaçınmayı ortaya çıkaracak olan bütün bilgilerin bir vergi idaresinden diğerine aktarılmasını ifade etmektedir (Yaltı, 1995, s. 321). Ülkelerin vergi idareleri arasında vergisel konularda tam bir bilgi değişiminin gerçekleşmesi için şu üç özelliğin bulunması gerekmektedir (Keen ve Lighthart, 2004, s. 11):

- Ulusal vergi idareleri, vergi mükellefleri ile ilgili sahip olduğu bilgileri diğer ülkelerle paylaşmak için yasal bir güce sahip olmalıdır.
- Vergi idareleri, yurt içindeki tüm kurumlardan ve diğer üçüncü şahıslardan vergi ile ilgili bilgileri elde edebilme yetkisine sahip olmalıdır.
- Kurumlar, vergi mükelleflerine ilişkin ayrıntılı bilgilere sahip olmalıdır.

Öte yandan, yukarıdaki özelliklerin ülkeler tarafından tam olarak sağlanamadığı günümüzde, tam bir bilgi değişiminin gerçekleştirilebilmesinin oldukça zor olduğu söylenebilir. Nitekim gerek ulusal gerekse uluslararası vergi idareleri arasında uygulanan bilgi değişim hükümlerinde birçok sorunla karşılaşmaktadır. Özellikle küreselleşen ekonomi nedeniyle ülkelerin uluslararası bir vergi idaresinin olmaması, vergi idarelerinde çalışan kişilerin bilgi değişimi hakkında yeterli bilgi ve donanımına sahip olmaması, birçok ülkenin mevzuatında yer alan gizlilik hükümleri gibi nedenlerin yanı sıra teknik birtakım engeller ile dilden ve kavramların tanımlanmasından kaynaklanan sorunlar, tam bir bilgi değişiminin gerçekleşmesini mümkün kılmamaktadır (Bişgin, 2012, s. 21).

Bilgi değişimi modelleri; ABD, Birleşmiş Milletler (BM) ve OECD tarafından farklı şekillerde ele alınmış olup, bu çalışmada OECD'nin modeli açıklanmıştır. OECD'nin sınıflandırmasına göre bilgi değişiminin türleri temel olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlar;

- Talep Üzerine Bilgi Değişimi,
- Otomatik Bilgi Değişimi ve
- Kendiliğinden Bilgi Değişimidir.

Bunların dışında, eş zamanlı vergi araştırmaları, yurt dışında vergi araştırmaları ve endüstriyel çapta bilgi değişimleri olmak üzere yeni yöntemler bilgi değişimi içerisinde yer almaya başlamıştır (Öner, 2010, s. 69-70).

Bilgi değişim yöntemlerinden en yaygın olarak kullanılanı, talep üzerine bilgi değişimidir. Talep üzerine bilgi değişimi, bir ülkenin başvurusu üzerine başvuruda bulunulan ülkenin gerekli bilgileri edinip diğer talepte bulunan devlete iletmesini ifade etmektedir (Doğrusöz, 2017). Bu tür bilgi değişiminde bilgi, kaynak ülkeden belirli bir istek üzerine ikametgâh ülkesine aktarılmaktadır (Keen ve Lighthart, 2004, s. 4). Bunun yanı sıra talep üzerine bilgi değişiminde bilgi isteği her zaman özel bir kişi ya da konuya ilişkin olmalıdır (Bişgin, 2012, s. 34). Fakat, talep üzerine bilgi değişiminde yer alan mükellefin adının ve hesabının hangi ülkede ve hangi finansal kuruluştaki olduğunun bilinmesi, vergi kaçakçılığına ilişkin makul bir şüphenin varlığı gibi belirli ve ayrıntılı bilgi sınırlamaları, talep üzerine bilgi değişiminin

etkinliğini azaltmaktadır (Grinberg, 2012, s. 316; Ateş, 2015, s. 674).

Otomatik bilgi değişimi, ülkelerin kendi finansal kuruluşlarından aldığı bilgileri yıllık olarak diğer üye ülkelere otomatik olarak bildirmesi anlamını taşımaktadır. Buna göre iki veya daha fazla ülke, konu kategorileri itibariyle ve karşılıklı anlaşma yoluyla belirleyecekleri yöntemler uyarınca, gerekli bilgileri otomatik olarak değiştirmektedir.

Kendiliğinden bilgi değişimi ise, sözleşmenin tarafı olan bir ülkenin, herhangi bir talepte bulunmayan sözleşmeye taraf olan diğer bir ülkeye belirli durumlarda ve belirli bilgileri, gördüğü lüzum üzerine göndermesini ifade etmektedir. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'nin 7. maddesinde kendiliğinden bilgi değişimine ilişkin şu hükümler mevcuttur (OECD, 2011, s. 7):

"1. Bir Taraf, diğer bir Tarafa, sahip olduğu bilgileri aşağıdaki durumlarda önceden talep olmaksızın iletecektir:

- a. İlk bahsedilen Taraf, diğer tarafın vergi kaybına uğrayabileceğini varsayacak nedenlere sahipse;*
- b. Vergiye tabi bir kişi, ilk bahsedilen Tarafta, diğer Tarafta vergi artışı veya yükümlülüğü doğuran bir vergi indirimi veya istisnası elde etmekteyse;*
- c. Bir tarafta vergiye tabi olan bir kişi ile diğer Tarafta vergiye tabi olan bir kişi arasındaki iş ilişkisi, bir veya daha fazla ülke aracılığıyla Taraflardan birinde, diğerinde veya her ikisinde vergi tasarrufu sonucunu doğurabilecek şekilde yürütülüyorsa;*
- d. Bir taraf, kazancın, teşebbüs grupları içerisinde yapay transferi sonucunda vergi tasarrufu oluşabileceğini varsayacak nedenlere sahipse;*
- e. İlk bahsedilen Tarafa diğer Tarafça iletilen bilgi, bu diğer Tarafta vergi yükümlülüğü doğması ile ilgili olabilecek bilgilerin elde edilmesini mümkün kılmaktaysa.*

2. Taraflardan her biri, 1'inci fıkrada tanımlanan bilgilerin diğer Tarafa aktarımının uygun hâle getirilmesini sağlamak için gerekli olan önlemleri alıp prosedürleri uygulayacaktır."

Bilgi değişimine ilişkin yukarıda yer alan üç yöntemden talep üzerine ve kendiliğinden bilgi değişiminde aslen, Taraf ülkelerden birinin vergisel açıdan önemli bir durumdan haberdar olması ve bunun sonucunda karşı Taraf ile sadece bu durum ile ilgili bilgilerin paylaşılması söz konusudur. Bir diğer ifadeyle, mutlaka tetikleyici bir durum gerekmektedir. Buna karşın otomatik bilgi değişiminde, bilgilerin periyodik ve düzenli olarak ve tetikleyici herhangi bir nedene dayalı bir talep olmaksızın ilgili ülkeye raporlanması gerekmektedir (Doğrusöz, 2017).

2. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşmada Otomatik Bilgi Değişimi

Otomatik bilgi değişimi, günümüzde uluslararası vergi kayıp ve kaçağı ile mücadelede önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Uzun yıllardır OECD, bilgi alışverişi için politika ve teknik çözümler geliştirmede öncü bir rol üstlenmiştir. 1990'lı yıllarda ülkeler vergi bilgi alışverişinde bulunmak için OECD'nin Standart Manyetik Formatı (*Standard Magnetic Format, SMF*)'na güvenmiştir. 2003 yılında AB Tasarruf Direktifi'nin ilk çok uluslu otomatik bilgi alışverişi programı olarak kabul edilmesinden bu yana, vergi konularında uluslararası işbirliğinin arttırılması ve küresel vergi şeffaflığı konusunda birçok ilerleme kaydedilmiştir. 2010 yılında ABD tarafından FATCA'nın kabul edilmesiyle ve küresel finansal krizin arka planına karşı, küresel bir otomatik değişim standardının oluşturulması için yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. 2012 yılında beş büyük Avrupa ülkesi (Birleşik Krallık, Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya), ABD'yle ve kendi aralarında **Hükümetlerarası Anlaşmalar** (*Intergovernmental Agreements IGA*) kapsamında karşılıklı olarak FATCA bağlamında bilgi alışverişinde bulunmaya karar vermiştir. Aynı yıl OECD, otomatik olarak vergi bilgilerinin değişimi hakkında bir rapor sunmuş olup, bu rapor G-20 ülkeleri tarafından Los Cabos zirvesinde onaylanmıştır. Bunun yanı sıra G-20 ülkeleri, küresel bir otomatik bilgi değişimi standardının geliştirilmesi için 2013 yılının Eylül ayında OECD'ye resmi bir talepte bulunmuştur. Şubat 2014'te OECD tarafından ortaya konulan Ortak Raporlama Standardı (*Common Reporting Standard, CRS*) metni üzerinde mutabık kalınmıştır. Haziran 2014'te, yorumlar ve XML Şeması da dâhil olmak üzere tam CRS, OECD tarafından onaylanmış ve daha sonra Eylül 2014'te G-20 ülkeleri tarafından onaylanmıştır. CRS geliştirilirken Küresel Forum, üyeleri arasında bir taahhüt süreci başlatmıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak 94 ülke, 2014 yılında CRS'yi 2017 veya 2018 yılına kadar uygulamaya koymaya ve ilgili ortaklarıyla birlikte etkin bir otomatik bilgi alışverişini sağlamaya karar vermiştir. Bununla birlikte Aralık 2014'te AB, İdari İşbirliği Direktifi (*Directive on Administrative Cooperation, DAC2*)'ni değiştirerek OECD'nin Standart metnini kabul etmiştir. Aynı dönemde CRS kapsamında Çok Taraflı Sözleşme (*Multilateral Competent Authority Agreement, MCAA*)'nin 60 ülke tarafından imzalanmasıyla birlikte otomatik bilgi değişiminde uluslararası yasal çerçevenin hayata geçirilmesi için önemli bir adım daha atılmıştır. 2015 yılına gelindiğinde eşzamanlı olarak, hem OECD hem de Küresel Forum, CRS'nin dünya genelinde zamanında ve tek bir şekilde uygulanmasını sağlamada aktif bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, 2015 yılı boyunca kamu görevlilerine yönelik çeşitli çalışmalar düzenlenmiş, birçok ülkede teknik uygulama yardımı sağlanmış ve CRS'nin uygulanması için bir dizi pilot proje yürütülmüştür. Buna ek olarak, OECD, CRS Uygulama

El Kitabı'nın ilk baskısını Ağustos 2015'te yayınlamıştır. 2016 yılından bu yana ise Küresel Forum, CRS bilgilerinin otomatik değişiminin güvenli bir ortamda yapılmasını sağlamak için, ülkelerde yer alan gizlilik kurallarının ve uygulamalarının gözden geçirilmesini üstlenmektedir (OECD, 2019b).

Özellikle 06.09.2013 tarihinde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu G-20 ülkelerince, otomatik bilgi değişiminin "yeni küresel standart" olması konusunda anlaşmaya varılmış ve bu standardın oluşturulması için gerçekleştirilen OECD'nin çalışmalarına tam destek verileceği açıklanmıştır (G-20, 2013, s. 2; Ateş, 2015, s. 674). Bu tarihten günümüze kadar otomatik bilgi değişimine ilişkin standardın ülkelere onaylanmasına, iç hukuka aktarılmasına, tam metnin yayınlanmasına, gerekli taahhütlerin verilmesine dair yapılan birçok çalışma, vergi kayıp ve kaçığıyla mücadelede otomatik bilgi değişiminin rolü ve öneminin de artmasına neden olmuştur.

Otomatik bilgi değişiminin gerçekleşmesi, aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır (OECD, 2012, s. 9; Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018, s. 3).

- Ödeyenin ya da ödeme yapılan kurumun vergi mükelleflerinden bilgi toplaması ve/veya kendisinin bilgi üretmesi,
- Ödeyen ya da ödeme yapılan kurum tarafından vergi idaresine bilgi verilmesi,
- Gelir idarelerinin ikamet edilen ülkeye göre bilgileri konsolide etmesi,
- Bilgilerin şifrelenip ikamet edilen ülkenin gelir idaresine gönderilmesi,
- Bilginin alınarak çözülmesi,
- İkamet edilen ülkenin ilgili bilgileri otomatik veya elle eşleme işleme tabi tutması,
- İkamet edilen ülkenin, değişimi yapılan bilgi sonuçlarını analiz etmesi ve uygun eylemde bulunması.

Öte yandan, OECD'ye göre başarılı bir otomatik bilgi değişiminin gerçekleşmesi için gerekli olan sekiz bileşen şunlardır (OECD, 2012, s. 21):

- Ne?-Kapsanacak gelir ve işlemin tanımlanması,
- Kim?-Vergi mükellefi ile ilgili elde edilecek olan bilgilerin tanımlanması,
- Kalite-Veri kalitesinin sağlanması (Örneğin, veri doğrulama, TIN doğrulama, genel durum tespiti standartları),
- Ne zaman?-Bilginin alınacağı zamanlama,
- Değişim nasıl yapılır?-Kullanılacak format, şifreleme ve iletim sistemi,

- Nasıl kullanılır?-Risk değerlendirmesi, eşleştirme ve uyum eylemi,
- Gizlilik-Bilgilerin hem hukuken hem de pratik olarak korunması,
- Karşılıklılık, onay ve geri bildirim.

Otomatik bilgi değişimi konusunda önem arz eden konulardan biri, 15/07/2014 tarihinde OECD Konseyi tarafından onaylanan ve 100'den fazla ülkenin kapsamına girdiği CRS olup, bu standart vergiye tabi gelirleri kayıt altına alabilmek ve vergiden kaçınmaları önlemek amacıyla ortaya çıkarılmış karşılıklı bilgi değişimi sistemidir (OECD, 2017, s. 3). CRS'ye göre, anlaşmayı kabul eden ve yürürlüğe koyan ülkelerdeki finansal kurum ve kuruluşlar resmi daireler aracılığıyla diğer CRS ülkeleri ile yıllık olarak finansal hesap bilgi değişimini gerçekleştirecektir (Konca ve Atakan, 2017). Otomatik bilgi değişimine ilişkin belirlenen küresel standartlar çerçevesinde finansal kurumlar, mükelleflerin banka hesapları ve elde ettikleri faiz, kâr payı, belirli sigorta poliçe gelirleri ve benzer nitelikteki gelirler ile finansal varlık satış gelirlerini bildirmek durumundadır (Neks, 2018).

3. Konunun Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Türk vergi sisteminde vergiye ilişkin bilgilerin edinilmesi 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK)'nun 148, 152 ve 152/A maddelerinde düzenlenmiştir. VUK'un "Bilgi Verme" başlıklı 148'inci maddesine göre kamu idare ve müesseseleri, mükellefler veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler, Maliye Bakanlığının veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri bilgileri vermeye mecburdurlar. 152'nci maddede ise toplanan bilgilerin gizliliği hüküm altına alınmıştır. VUK'un "Uluslararası Anlaşmalar Gereğince Bilgi Değişimi" başlıklı 152/A maddesi hükmü ise 11/06/2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olup şu şekildedir:

"Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlar, usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalarda yer alan bilgi değişimi hükümleri çerçevesinde, Maliye Bakanlığınca tespit edilecek usullere göre bu Kanun'un 1. Maddesinde belirlenen şümulle sınırlı olmaksızın bilgi toplayabilir."

Türkiye, çok taraflı bir sözleşme olan ve OECD ile Avrupa Konseyi'nin öncülüğünde hazırlanıp birçok ülke tarafından imzalanan "*Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi*"ni 03/11/2011 tarihinde imzalamıştır. Türkiye'nin imzaladığı metin, tadil edilen metin olup, 20/05/2017 tarihli ve 20071 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 7018 sayılı "*Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna*

Dair Kanun” ile bu sözleşme bazı çekinceler ve beyanlarla birlikte onaylanmıştır. Bunun akabinde 26/11/2017 tarihli ve 30252 sayılı Resmi Gazete’de 2017/10969 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 7018 sayılı Kanun’la onaylanması uygun bulunan *“Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin İlişik Çekinince ve Beyanlarla Birlikte Onaylanması Hakkında Karar”* yayımlanmıştır. Son olarak 26/06/2018 tarihli ve 30460 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2018/11790 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile sözleşmenin yürürlük tarihi 01/07/2018 olarak belirlenmiştir. Nitekim geline nokta son olarak 30/12/2018 tarihli ve 30641 sayılı Resmi Gazete’de yer aldığı üzere Türkiye; Letonya ve Norveç ile uluslararası vergi uyumunun artırılmasına yönelik otomatik bilgi değişimi konusunda anlaşma imzalamıştır.

“Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi” ile birlikte; bilgi değişimi, eşzamanlı vergi incelemeleri, yurt dışı vergi incelemeleri ile tahsilatta yardımlaşma ve belgelerin tebligatı Türkiye ile sözleşmeye taraf diğer ülkeler arasında idari yardıma konu olmaktadır. Aynı zamanda söz konusu idari yardımlaşma, taraf ülkelerin yerleşik ve vatandaşları ile sınırlı olmayıp, üçüncü ülke yerleşik ve vatandaşlarını da kapsamaktadır.

Sözleşmenin Türkiye açısından kapsayacağı vergiler, ülkemizin koyduğu çekinceler sonrasında;

- Gelir vergisi,
- Kurumlar vergisi ve
- Katma değer vergisi

ile sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan Türkiye’nin yardım sağlama konusunda hakkını saklı tuttuğu vergi türleri şunlardır:

- Bir Tarafın politik alt bölümleri veya mahalli idareleri adına gelir, kazanç, sermaye değer artış kazancı veya net servet üzerinden alınan vergiler,
- Genel yönetime veya kamu hukukuna göre kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarına ödenecek zorunlu sosyal güvenlik primleri,
- Emlak, veraset veya intikal vergileri,
- Gayrimenkul mallar üzerinden alınan vergiler,
- Tüketim vergileri gibi mal ve hizmetler üzerinden alınan özel vergiler,
- Motorlu taşıtların kullanımı veya mülkiyeti üzerinden alınan vergiler,
- Motorlu taşıtların dışında menkul malların kullanımı veya mülkiyeti üzerinden alınan vergiler,
- Diğer her tür vergiler.

Bununla birlikte sözleşmenin Türkiye açısından yürürlüğe girdiği tarihten önce doğan vergi alacaklarına uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Sözleşmenin 27. maddesinde yer aldığı üzere; sözleşmenin sağladığı yardımlaşma olanakları, ilgili taraflar arasında var olan veya gelecekte yapılacak olan uluslararası anlaşmalar veya diğer düzenlemelerde ya da vergi konularında işbirliğine ilişkin diğer araçlarda yer verilen yardımlaşma olanaklarını kısıtlamayacak ve bunlar tarafından kısıtlanmayacaktır. Yine, sözleşmede, “Cezai Konularda Avrupa Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması” ile çatışma ihtimalinin önüne geçilmesi amacıyla vergi suçları ile ilgili yardımlaşma kapsam dışında tutulmuştur.

Bakıldığı zaman, Türkiye’de yerleşik gerçek kişiler ile kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunan kurumlar Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri gelirlerinin tamamı üzerinden Türkiye’de vergilendirilmektedir. Dolayısıyla bu durumda olan mükelleflerin otomatik bilgi değişimini göz önünde bulundurarak yurt dışında elde ettikleri gelirleri için Türkiye’de beyanname vermeleri ve vergi ödemeleri olası cezalı tarhiyatları önleyecektir. Eğer, gelirin elde edildiği ülke ile Türkiye arasında imzalanmış bir çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması varsa, bu gelirlerin Türkiye’de beyan edilmesi sırasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması hükümlerinin de dikkate alınması gerekecektir (Neks, 2018).

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Teknolojide yaşanan gelişmeler nedeniyle sermayenin dünya genelinde çok daha kolay bir şekilde hareket etmesi, mükelleflerin vergi planlaması yoluyla gelirlerini artırması amacıyla vergiden kaçınmalarını da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple yaşanan uluslararası vergi kaybından dolayı ülkeler, hem vergi gelirlerini artırmak, hem de terörün finansmanı ve suç gelirlerinin aklanması ile mücadele etmek için vergi konularında karşılıklı idari yardımlaşmaya yönelmiştir. Bu idari yardımlaşmada önemli bir yöntem olarak ortaya çıkan otomatik bilgi değişimi ile birlikte ülkeler, kendi finansal kuruluşlarından aldığı bilgileri diğer üye ülkelerle otomatik olarak paylaşmaya başlamıştır.

Bu açıdan bakıldığında, günümüzde OECD tarafından yayınlanan yeni verilere göre, finansal hesaplarda otomatik bilgi alışverişi yoluyla şeffaflığı artırma konusundaki uluslararası çabalar vergi uyumluluğunu artırmakta ve dünya çapındaki hükümetler için somut sonuçlar sunmaktadır. OECD’nin 2014 yılında uygulamaya koyduğu CRS’deki küresel şeffaflık girişimine katılan 90’dan fazla ülke 4.500’den fazla otomatik bilgi değişimi gerçekleştirmiştir. Geline nokta, 2018 yılından bu yana toplam 4,9 trilyon Euro değerinde 47 milyon off-shore hesap hakkında bilgi değişiminde bulunulmuştur.

Ayrıca son on yılda, uluslararası finans merkezlerindeki banka mevduatları 551 milyar ABD Doları azalarak yaklaşık %34 oranında düşüş göstermiştir. Bu durumun yaklaşık üçte ikisi otomatik bilgi değişiminin başlamasından kaynaklanmıştır. Aynı şekilde otomatik bilgi değişimi sayesinde son on yılda uluslararası finans merkezlerindeki banka mevduatlarında %20 ila %25 arasında düşüş gerçekleşmiştir (OECD, 2019c).

Konuya Türkiye açısından bakıldığında da OECD'nin düzenlemelerini benimseyerek uluslararası alanda uygulamaya koyan ülkemizin, vergi konularında karşılıklı idari yardımlaşmaya oldukça önem verdiği görülmektedir. Nitekim, kısa bir süre önce Letonya ve Norveç ile uluslararası vergi uyumunun artırılmasına yönelik otomatik bilgi değişimi konusunda anlaşma imzalanması da bunun en somut göstergesidir.

Sonuç olarak, tüm bu bilgiler ışığında, vergi kayıp ve kaçağı başta olmak üzere terörün finansmanı ve suç gelirlerinin aklanması ile mücadelede vazgeçilmez bir araç olarak ortaya çıkan karşılıklı idari yardımlaşmanın ve bu yardımlaşmada otomatik bilgi değişimi yönteminin rolü ve öneminin gelecekte artarak devam edeceğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Artar, Y. (2013). Vergi Kaçakçılığı ile Vergiden Kaçınmaya İlişkin Düzenlemeler, Görüş ve Öneriler. *Legal Mali Hukuk Dergisi*, 103, 111-118.
- Artar, Y. (2016). Türkiye'de Yasal Boşluk ve Esnekliklerden Yararlanılarak Gerçekleştirilen Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, 418, 36-47.
- Ateş, L. (2015). Vergisel Bilgilerin Otomatik Değişimi Standardı ve Türkiye. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, ss. 665-682. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/208375> (Erişim Tarihi: 18/06/2019).
- Bahçe, A. B. ve Gümüş, Ö. (2017). Vergi Planlaması Temelinde Kamu Yararı: Kurumlar Vergisi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24/1, 1-20.
- Bişgin, A. (2012). *Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye'nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Budak, T. (2018). *Dijital Ekonominin Vergilendirilmesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Doğrusöz, B. (2017). Otomatik bilgi değişimi. *Dünya Gazetesi*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/otomatik-bilgi-degisimi/393198> (Erişim Tarihi: 22/05/2019).
- GİB. (2019). FATCA Anlaşmasıyla İlgili Sıkça Sorulan Sorular. https://www.gib.gov.tr/uluslararasi_mevzuat/fatca-sorular (Erişim Tarihi: 21/05/2019).
- Grinberg, I. (2012). The Battle Over Taxing Offshore Accounts. *UCLA Law Review*, Vol. 60, ss. 306-382.

- G-20. (2013). G20 Communiqué, Meeting of Finance Ministers and Central Bank Governors. https://g20.org/wpcontent/uploads/2014/12/Ministerial_Communique_eng_new-Washington-October.pdf (Erişim Tarihi: 17/06/2019).
- Keen, M. ve Ligthart, J. E. (2004). Information Sharing and International Taxation. *CentER Discussion Paper No. 2004-117*.
- Konca, A. ve Atakan, L. (2017). Finansal Hesap Bilgilerinin Vergi Konularında Otomatik Değişimi (CRS) Hakkında Genel Tebliğ Taslağı finansal kurumlar ile paylaşıldı. <https://www.vergidegundem.com/vergi-sirkuler-detay?circularId=4696178> (Erişim Tarihi: 18/06/2019).
- Neks. (2018). 2018 Eylül'ün Farkında Mısınız? Otomatik Bilgi Değişimi. http://www.neksymm.com/2018-eylulun-farkinda-misiniz-otomatik-bilgi-degisimi_d316/ (Erişim Tarihi: 19/06/2019).
- OECD. (2011). Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters. <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/ENG-Amended-Convention.pdf> (Erişim Tarihi: 17/06/2019).
- OECD. (2012). Automatic Exchange of Information What It Is, How It Works, Benefits, What Remains To Be Done. <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/automatic-exchange-of-information-report.pdf> (Erişim Tarihi: 18/06/2019).
- OECD. (2017). Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters, Second Edition. <http://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters-second-edition-9789264267992-en.htm> (Erişim Tarihi: 20/06/2019).
- OECD. (2019a). Jurisdictions Participating in the Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters Status. http://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/Status_of_convention.pdf (Erişim Tarihi: 16/06/2019).
- OECD. (2019b). Automatic Exchange Portal, About Automatic Exchange. <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/about-automatic-exchange/> (Erişim Tarihi: 20/06/2019).
- OECD. (2019c). Implementation of tax transparency initiative delivering concrete and impressive results. <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/news/implementation-of-tax-transparency-initiative-delivering-concrete-and-impressive-results.htm> (Erişim Tarihi: 18/06/2019).
- Ortaç, F. R. ve Orkunoğlu Şahin, I. F. (2018). Bilgi Değişimi ve Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Vergi Bilgi Değişimi Anlaşması. *Vergi Sorunları Dergisi*, 353.
- Öner, C. (2010). *Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Yaltı, B. (1995). *Uluslararası Vergi Anlaşmaları*. İstanbul: Beta Yayınları.